

ДОСЛІДЖЕННЯ НАУКОВОЇ ДУМКИ ЩОДО ФАКТОРІВ ДЕСТРУКТИВНОГО ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК МАЛОГО ПІДПРИЄМНИТЦВА В УКРАЇНІ

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасний незадовільний стан розвитку малого підприємництва, підприємці та більшість дослідників, пояснюють несприятливим макроекономічним кліматом, недосконалою податковою політикою, податковим тиском, недостатністю фінансових ресурсів, інфляційними процесами, адміністративними бар'єрами та іншими обставинами зовнішнього характеру. Дослідження причин, що стримують розвиток малого підприємництва, надасть можливість уникнути багатьох проблем та вказати основні умови при яких відбуватиметься поступальний розвиток малого підприємництва в Україні.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Аналіз літературних джерел свідчить що ця проблема є досить актуальною. Над нею працювали такі вітчизняні науковці як: Варналій З.С, Лавриненко Р.А , Бобиль Б., Іванов Ю.Б., Петросянц К.В., Сахаров. Є.В., Сизоненко В.О., Колесник Н.Ф., Неділько І.Г, А.П.Павлюк. Із зарубіжних можна виділити: А.Б. Крутик, М.А. Горенбургов, Л.Г. Лапуста, Ю.Л. Старостін, А. Орлов, А.Дадашев, Н. Гловацька, С. Лазаренко, А. Нешитой.

Невирішені частини загальної проблеми. Проте питання систематизації деструктивних факторів досі не вирішене і є дискусійним, відсутній єдиний підхід до їх систематизації, а отже існує нагальна потреба в додатковому дослідженні даної проблеми.

Мета статті (цілі) слідує - дослідити думку науковців щодо основних деструктивних факторів впливу на розвиток малого підприємництва в Україні, систематизувати найбільш характерні, для сучасних підприємств, чинники і вказати умови при яких відбуватиметься поступальний розвиток малого підприємництва.

Основні результати дослідження. Аналізуючи стан розвитку малого підприємництва в Україні, З.С. Варналій серед головних причин гальмування виділяє: відсутність дійового механізму реалізації державної політики щодо підтримки малого підприємництва; важкий тягар оподаткування; низькі темпи та перекося в реформуванні власності; відсутність належного нормативно-правового забезпечення; обмеженість та повна відсутність матеріально-фінансових ресурсів; недосконалість системи обліку та статистичної звітності малого підприємництва; обмеженість інформаційного та консультативного забезпечення, недосконалість системи навчання та перепідготовки кадрів для підприємницької діяльності; інфляція, циклічні коливання, зміна кон'юнктури ринку, затримка платежів; негативна динаміка основних макроекономічних показників. До макроекономічних чинників він відносить обмеженість внутрішнього попиту; незначну інвестиційну активність, обмеженість кредитів [1, с.5-87]. Тієї ж думки Крупка М.І. який в свою чергу вказує ще й на: наявність кризи неплатежів і слабку конкурентоспроможність національних товарів в умовах наростання імпорту[2, с.72]. Неделько І.Г наряду зі згаданими причинами звертає увагу на: регуляторні та адміністративні бар'єри; ускладнений доступ до ресурсів та інфраструктури; відсутність гарантій захисту прав власників; несправедливий розподіл доходів через систему податків і загальнообов'язкових платежів; аморфність і політична інертність представників МСП; неврахування галузевих та регіональних особливостей МБ при розробленні програм їхньої підтримки; напівлегальний стан МП; неефективна галузева структура; проблема кадрового забезпечення; земельна проблема[3, с.93-98].

В.Бобиль розглядаючи серед перешкод для стабільного розвитку малого підприємництва – сучасну систему оподаткування, виділяє також систему технічної сертифікації і пропонує скасування обов'язкової сертифікації та скорочення переліку товарів що підпадають під неї.[4, с.36]. І дійсно з цим важко не погодитись, бо система заважає впроваджувати інновації та значно обмежує економічний потенціал держави, наслідком стає інвестиційна непривабливість країни. А на думку Лавриненко Р.А. саме інвестиційний клімат відіграє важливу роль в активізації залучення іноземних інвесторів, як одного з шляхів вирішення проблеми нестачі фінансових ресурсів малого бізнесу[5, с.76].

В.Є. Сахаров стримуючими чи обмежуючими факторами внутрішньо фірмового характеру називає: обмеженість власних виробничих, науково-технічних та інших ресурсів, незначні масштаби виробництва, відсутність необхідних знань та досвіду, труднощі із залученням зовнішніх ресурсів та з впровадженням технологій, відносно низька прибутковість при високому ступені інтенсифікації праці тощо. А факторами зовнішнього середовища: посилення конкуренції, кризові явища в економіці, зростання податкового тягаря, нестабільність законодавства, бюрократія, корупція, тощо[6, с.103].

Герасимчук З.В. класифікує фактори впливу на розвиток підприємницької діяльності за такими ознаками[7, с.110]: за сферою впливу (макросередовища та мікросередовища); за характером впливу (фінансово-економічні, організаційно-правові, соціально-психологічні); за залежністю від ступеня дії (прямої та непрямої); за залежністю від ролі факторів у створенні підприємницького клімату(стимулюючі та стримувальні).

До чинників які сповільнюють розвиток малих підприємств в Україні К.В.Петросянц віднесено: суперечливість законодавчих і нормативних актів, що регулюють діяльність малого бізнесу; відсутність задекларованої підтримки малого підприємництва; великий податковий тягар; недостатність матеріальних ресурсів та обігових коштів; несприятливий інвестиційний клімат; необґрунтованість обмежень сфер дії малого підприємництва; відсутність

пільгових умов для новостворених малих підприємств; відсутність чіткої концептуальної програми розвитку малих підприємств.[8, с.99 - 104].

Однією з найболючіших проблем малого підприємництва сьогодні є його фінансування [9, с.105 - 112]. Цієї ж думки дотримуються Л. Шемет, С. Марченко [10, с.52] при цьому акцентуючи увагу на недосконалості чинного законодавства; доступу до приміщень, устаткування, дефіциту інформації і нестачі кваліфікованого персоналу. У зв'язку з цим нестача коштів та обґрунтованих розрахунків щодо організації діяльності призводить до краху багатьох малих підприємств. Тому одним з головних завдань у забезпеченні підвищення ефективності розвитку малих підприємств України на сучасному етапі має бути суттєве „вдосконалення управління фінансовими ресурсами, у тому числі їхньою структурою” [11, с.63]. Банки при недостатності грошових ресурсів і акценті на максимальних доходах, не поспішають кредитувати малий бізнес, навіть не дивлячись на те що держава створює податкові та інші пільги банкам. Вони вважають, що такі кредити ризиковані – високий процент банкрутства малих підприємств.

Російські вчені А.Б. Крутик, М.А. Горенбургов,[12, с.15-24] Муравйов, Ігнат'єв [13, с.39-46] відносять до деструктивних факторів зовнішнього впливу на розвиток підприємництва такі чинники: перша група - стан ресурсних ринків (відсутність інформації про наявність ресурсів та ускладнений доступ, недостатній рівень конкурентності, небажання органів виконавчої влади залучати ресурси в господарський обіг), друга - характер взаємовідносин важливих ринкових інститутів і агентів з малим підприємництвом (незахищеність малого підприємництва від іноземних конкурентів та вітчизняних монополістів, адміністративні бар'єри) третя - стан правових, соціокультурних і політичних відносин (нестабільність законодавства, законодавчі проріхи, невиконання існуючих законів, відсутність реальних механізмів захисту від самовілля та некомпетентності чиновників). Л.Г. Лапуста, Ю. Л. Старостін [14, с.29-31] вказують на складний економічний стан (інфляція, спад виробництва, розрив господарських зв'язків, погіршення платіжної дисципліни, високий рівень

процентних ставок, слабка правова захищеність), низький рівень організаційно-економічних і правових знань підприємців (відсутність ділової етики, господарської культури), негативне відношення частини населення, невідпрацьованість організаційних та правових основ регулювання підприємництва на регіональному рівні, слабкість дій механізму державної підтримки. Такі російські економісти як М.Еваленко [15, с.60-61], А. Орлов [16, с.135], А.Дадашев, Н. Гловацька, С. Лазаренко, А. Нешитой [17, с.127] акцентують увагу ще й на посиленні податкового тягаря, проблемі власності (складність отримання службових приміщень), нерівноправності у відношенні доступу до державних замовлень, відсутності умов для нормальної конкуренції, неефективності державного регулювання, негативний імідж підприємництва, „затемнення” включаючи криміналізацію, недосконалість судової влади, нерозвиненості лізингу.

Зарубіжними вченими до факторів навколишнього господарського середовища, які впливають на розвиток малого бізнесу шляхом створення нових підприємств віднесено такі дванадцять факторів [18, с.78 - 79]: загальний державний вплив, доступність споживачів чи нових ринків, доступність венчурного капіталу, наявність досвідчених підприємців, професійно підготовлена робоча сила, доступність постачальників, близькість до університетів, наявність землі чи виробничих споруд, доступність засобів транспортування, ставлення населення території, доступність допоміжних послуг, якість життя.

Поряд з усуненням існуючих недоліків одним з першочергових завдань має бути стимулювання розвитку малого підприємництва. Можна було б застосовувати такі способи: відстрочка платежів, податкові кредити, часткове або повне звільнення (з граничним терміном) тобто будь-які різновиди податкових пільг, що надало б підприємствам можливість розправити крила. В той же час контролюючи їх адресне надходження. Цю думку підтверджено Л.Ходовим „Підтримка малого бізнесу повинна бути адресною, і при виникненні великої різниці в податковому тягарі у малого та великого бізнесу

потрібно зробити так, щоб пільги дістались дійсно малим підприємствам, а не перереєстрованим підрозділам крупних компаній”[19, с.151].

Так наприклад у Великобританії деякі доходи що отримані громадянами за кордоном не оподатковуються доти, поки не надійшли до цієї країни. І зважаючи на високі процентні ставки така відстрочка (пільга) сплати податку 5-7 років платником сприймається майже як повне звільнення [20, с.134 - 142]. А в Німеччині до податкових пільг належать: спеціальні норми амортизаційних відрахувань, створення резервів прибутку, що не обкладається податком, інвестиційні надбавки, які виплачуються податковими установами [2, с.81].

Ідеї встановлення реального методу фінансової підтримки - пільг в оподаткуванні, дотримуються Сизоненко В.О., Колесник Н.Ф. наполягаючи на зміні амортизаційної політики, а саме – застосування прискореної амортизації [21, с.107 - 108]. Це надасть можливість розгорнути мале підприємництво на новій технологічній основі, створити нові робочі місця.

Н.В.Гончарова та О.І.Мішин зосереджують свою увагу на розвиткові лізингу, як ефективній формі підтримки малого підприємництва, аргументуючи що в індустріальних країнах на лізинг припадає 25-30% щорічного об’єму інвестицій [22, с.7 - 11], [23, с.66]. Важливість підтримки такого виду бізнесу, особливо в кризових ситуаціях, підтверджена світовим досвідом і практикою виживання малого підприємництва.

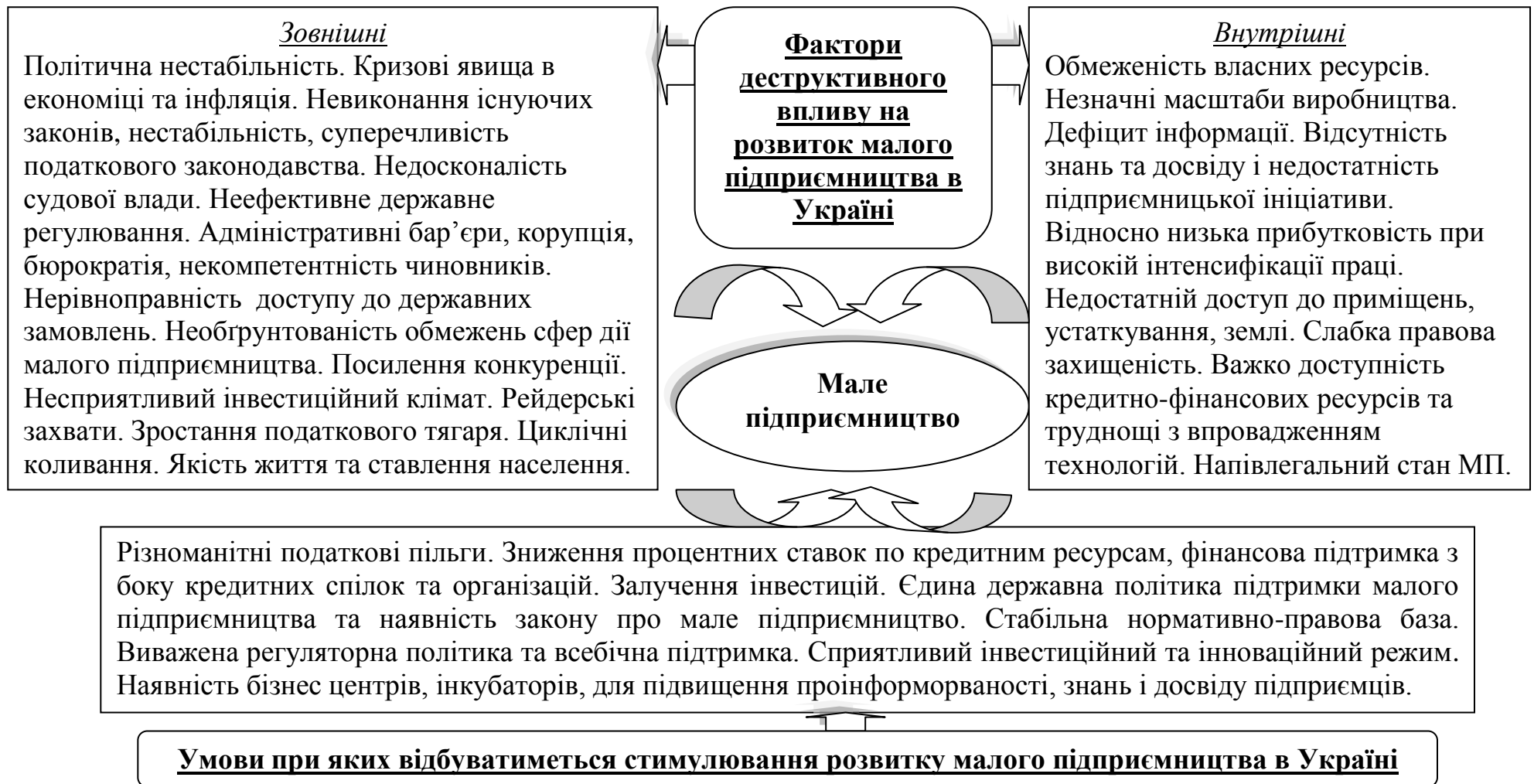
Аналізуючи праці [24, с.72 - 73], [25, с.29], [26, с.102 - 107], [11, с.63], [27, с.41], [28, с.26], [29, с.72] можна виділити такі умови при яких буде відбуватися стимулювання розвитку малого підприємництва: наявність досконалої статистичної бази (надасть можливість для створення повноцінної картини розвитку малого підприємництва в Україні); наявність відповідної нормативно-правової бази (що надасть можливість малим підприємствам працювати в правовому полі); сприятливий інвестиційний та інноваційний клімат, що має також призвести до поступової легалізації „тіньового” капіталу; зменшення адміністративного втручання в економічну діяльність; запровадження освітніх програм для майбутніх та діючих підприємців на

безоплатній основі; здійснюватися постійне консультування та інформаційне супроводження підприємців після запровадження власної справи з технологічних, економічних, правових питань оподаткування та інших; залучення іноземних фінансових ресурсів та технічної допомоги; можливість отримання кредиту на пільгових умовах для організації власної справи; сприяння розвитку само зайнятості; однією з сприятливих умов для ведення бізнесу може стати зменшення непродуктивних витрат підприємців (зокрема орендної плати).

Висновки і перспективи подальших розробок. Досліджуючи розвиток малого підприємництва в Україні, праці вітчизняних і зарубіжних вчених можна зробити висновок, що фактори впливу на стан та розвиток малого підприємництва досить різноманітні. Але не з усіма з них можна погоджуватись, так фактор аморфності і політичної інертності втрачає свою актуальність (малий бізнес починає відстоювати свої інтереси на мітингах та в судовому порядку), а такий важливий негативний чинник як рейдерські захвати, не згадується жодним з українських науковців, хоча посідає не останнє місце (незважаючи на неможливість його статистичного дослідження). Досить важливим є досягнення консенсусу в відношеннях підприємство - фінансово-кредитні інститути. Враховуючи сучасний стан розвитку малого підприємництва доцільно було б систематизувати фактори деструктивного та стимулюючого впливу на розвиток малого бізнесу в Україні і поділити негативні чинники на зовнішні та внутрішні (Рис.1.).

Стимулюючі чинники мають діяти поряд з усуненням негативного впливу перелічених вище деструктивних факторів, в іншому випадку вони можуть переростати в такі що пригнічують розвиток малого підприємництва.

Систематизація негативних факторів надасть можливість визначити найбільш впливові та першочерговість їх усунення. На даний момент часу необхідні такі важелі які нададуть можливість малим підприємствам використувати свої можливості для задіяння існуючого потенціалу та досягнення економічного ефекту.

Рис. 1. Стримуючі фактори впливу на розвиток малого підприємництва в Україні та умови стимулювання його розвитку

Отже необхідна підтримка з боку держави і в той же час обмежене втручання в діяльність підприємницьких структур, а найголовніше в період нелегкої фінансової кризи – виважена податкова політика та прозора і стабільна податкова система, що і є перспективою подальших розробок.

Література.

1. Варналій З.С. Мале підприємництво: основи теорії і практики / Варналій З.С. - [4-те вид.]. - К. : Т-во „Знання”, 2008. - 302 с.
2. Крупка М.І. Фінансово-економічні аспекти розвитку малого підприємництва в Україні / Крупка М.І. // Фінанси України. – 1998. - № 5. - С. 72-81.
3. Неделько І.Г. Фінансування розвитку сектору малого бізнесу / Неделько І.Г. // Фінанси України. - 2007. - № 1. - С. 93-98.
4. Бобиль В. Розвиток малого та середнього підприємництва як складова соціально-економічної стабільності сучасної України / В. Бобиль // Україна: аспекти праці. – 2008. - № 3. - С. 35-38.
5. Лавриненко Р.А. Фінансування малого та середнього бізнесу в Україні / Р. А. Лавриненко // Фінанси України. – 1998. - № 2. - С. 76-78.
6. Малий та середній бізнес / [Сахаров В.Є., Белінська Я.В., Зав’ялова О.В. та ін.] ; під ред. В.Є. Сахарова. - К. : ВНЗ „Національна академія управління”, 2003. – 368 с.
7. Герасимчук З.В. Проблеми розвитку малого бізнесу в Україні / З.В. Герасимчук // Фінанси України. – 1998. - № 9. - С. 110 - 113.
8. Петросянц К.В. Генезис налогообложення суб’єктів малого підприємництва в Україні / К.В. Петросянц // Бизнес Информ. - 2007. - №6. - С. 99 - 104.
9. Швець В.Я. Малий бізнес: інвестиційні важелі розвитку, проблеми та перспективи / В.Я.Швець // Вісник економічної науки України. – 2003. - № 1. - С. 105 - 112.

10. Шемет Л. Проблеми розвитку малого підприємництва (на прикладі М.Первомайськ Миколаївської області) / Шемет Л., Марченко С. // Економіст. – 2007. - №7. - С. 51 - 53.
11. Виговська В.В. Малий бізнес України: сучасний стан і тенденції розвитку / В.В. Виговська // Актуальні проблеми економіки. - 2009. - № 1. - С. 59 - 64.
12. Крутик А.Б. Малое предпринимательство и бизнес – коммуникации: учебное пособие / А.Б. Крутик, М.А. Горенбургов. - Санкт-Петербург: «Бизнес-пресса», 1998. – 295 с.
13. Муравьев А.И. Малый бизнес: экономика, организация, финансы: учебное пособие [для вузов. - 2-е доп. и перераб. издание.] / А.И. Муравьев, А.М. Игнатъев, А.Б. Крутик. - Санкт – Петербург: „Издательский дом ”Бизнес - пресса”, 1999. - 608 с.
14. Лапуста М.Г. Малое предпринимательство / М.Г. Лапуста, Ю.Л. Старостин. - М. : ИНФРА-М, 1997. - 320с.
15. Еваленко М. Региональное преломление общих проблем развития малого предпринимательства в России / Еваленко М. // Российский экономический журнал. - 2003. - № 2. - С. 60 - 73.
16. Орлов А. Малое предпринимательство: старые и новые проблемы / Орлов А. // Вопросы экономики. – 1997. - № 4. - С. 130 - 140.
17. Дадашев А. Эффективность поддержки малого предпринимательства / Дадашев А., Гловацкая Н., Лазуренко С., Нешиной А. // Вопросы экономики. – 2002. - № 7. - С. 127 - 139.
18. Luke J.S. Managing economic development: A guide to state and local leadership strategies / Luke J.S., Ventriss C., Reed B.J., Reed C.M. – S.F.; L.: Jossey-Bass, 1988. – P. 78 -79.
19. Ходов Л. О структуре малого бизнеса и особенностях его мотивации / Ходов Л. // Вопросы экономики. – 2002. - № 7. - С. 146 - 151.
20. Формування ринкових регуляторів в перехідній економіці України / [Кононенко В.І., Шаблиста Л.М., Шевченко Л.І. та ін.]. - К. : Інститут економіки. - 1996. - 164 с.

21. Сизоненко В.О. Методологічні аспекти фінансової діяльності суб'єктів малого підприємництва / Сизоненко В.О., Колесник Н.Ф. // Фінанси України. - 2000. - № 12. - С. 103 - 108.
22. Гончарова Н.В. Лізинг як форма ефективної підтримки малого підприємництва / Гончарова Н.В. // Актуальні проблеми економіки. – 2002. - № 2. - С. 7 - 11.
23. Мишин А.И. Инвестиционная поддержка малого бизнеса / Мишин А.И. // Российский экономический журнал. - 1998. - № 5. – С. 61 - 70.
24. Варналій З.С. Мале підприємництво України як чинник регіонального розвитку: стан та перспективи / З.С.Варналій, А.П.Павлюк // Актуальні проблеми економіки. – 2004. - № 4. - С. 64 - 73.
25. Сприяння розвитку малого підприємництва та само зайнятості безробітних сільських жителів / Г.Купалова, І.Гнибіденко, О.Лесько [та ін.] // Україна: аспекти праці. – 2004. - № 7. - С. 25 - 31.
26. І.І Сахарцева Становлення, розвиток та проблеми малого підприємництва України / І.І. Сахарцева, Л.В. Таратута // Вісник економічної науки України. – 2004. - № 2. - С. 101 - 108.
27. Г.П'ятницька Роль малого підприємництва в процесі розбудови національної економіки та підходи до розв'язання основної суперечності його розвитку / Г.П'ятницька // Економіст. - 2004. - № 9. - С. 38-41.
28. В.Биковец Малое предпринимательство в сельской местности: реалии, проблемы, перспективы / В.Биковец, Т.Свирус // Частный предприниматель. - 2003. - № 24. - С. 23 - 26.
29. О.В.Ульяницька Соціально-економічні проблеми господарської діяльності підприємств малого бізнесу / О.В.Ульяницька // Актуальні проблеми економіки. – 2006. - № 2. - С. 65 - 73.